

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Έθνη και κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Τίτλος πρωτοτύπου: Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, Workbook 2 - Nations and States in Southeast Europe, Edited by Mirela-Luminița Murgescu, Series Editor: Christina Koulouri, Thessaloniki, CDRSEE, 2005.

Εισηγητής για το Κοινό Σχέδιο Ιστορίας στο Διοικητικό Συμβούλιο του Κέντρου για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Κώστας Καρράς
Διευθυντής: Νέναντ Σέμπεκ
Διοικητική Υπεύθυνος Προγράμματος: Θεανώ Σαββάογλου
Γλωσσική Επιμέλεια: Ελένη Σερβετοπούλου
Γραφικός σχεδιασμός: Κουτρουδίτσος Χ. - Διάγραμμα Α.Ε. Γραφικών Τεχνών, Ζωοδόχου Πηγής 93, 114 73 Αθήνα
Εκτύπωση: Πέτρος Μπαλλίδης και Σια Ο.Ε., Γραφικές Τέχνες, Ερμού 4, 144 52 Μεταμόρφωση

Χορηγός της ελληνικής έκδοσης: Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη

Χορηγοί της αγγλικής έκδοσης: Υπουργείο Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, Οργανισμός των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής για τη Διεθνή Ανάπτυξη (USAID), Υπουργείο Εξωτερικών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Auswärtiges Amt

SC
SP
SPECIAL CO-ORDINATOR OF THE
STABILITY PACT
FOR SOUTH EASTERN EUROPE

Δήλωση: Οι χαρακτηρισμοί οι οποίοι χρησιμοποιούνται σ' αυτό το βιβλίο, καθώς και τα υλικά τα οποία παρουσιάζονται εδώ, δε σημαίνουν κατά κανέναν τρόπο την έκφραση οποιωνδήποτε απόψεων εκ μέρους του εκδότη (Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη), ούτε των χορηγών του τελευταίου (Υπουργείο Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, USAID, Υπουργείο Εξωτερικών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη). Οι απόψεις οι οποίες περιέχονται στο βιβλίο αυτό εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς του ως άτομα και δεν αντανακλούν απαραίτητως τις απόψεις του Κέντρου για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ή των χορηγών του.

Copyright: Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe, CDRSEE), Κρίσπου 9, Άνω Πόλη, 54 634 Θεσσαλονίκη
Τηλ: +30 2310 960 820-1, φαξ: +30 2310 960 822

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: info@cdsee.org, Ιστοσελίδα: www.cdsee.org

ISBN [SET]: 960-86857-7-X

ISBN: 960-86857-9-6

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Έθνη και κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Επιμέλεια: ΜΙΡΕΛΑ-ΛΟΥΜΙΝΙΤΑ ΜΟΥΡΓΚΕΣΚΟΥ

Διεύθυνση Σειράς: ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ

Μετάφραση: ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΡΚΕΤΟΣ

Θεσσαλονίκη 2006

Εισαγωγή	13
Χρονολόγιο	17
Χάρτης 1: Η ανάδυση των νεότερων βαλκανικών κρατών (1804-1862)	25
Κεφάλαιο Α: Δημιουργώντας εθνικά κράτη: Επιδιώξεις κι επιτεύγματα	27
A-1. Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας κι Ευρώπης, όπως περιγράφηκαν από τον Ιώσηπο Μοισιόδακα (1761)	28
A-2. Τα ιστορικά θεμέλια του βουλγαρικού έθνους, όπως αυτά εκτέθηκαν από τον Παΐσιο Χιλανδαρινό (1762)	29
A-3. Ο Ευγένιος Βούλγαρις συνηγορεί υπέρ της δημιουργίας ενός ελληνικού κράτους (περ. 1770)	29
A-4. Ο Δημήτριος Καταρτζής εξηγεί γιατί οι Έλληνες αποτελούν έθνος, μολονότι δεν έχουν κράτος (1783)	30
A-5. Η ρουμανική διεκδίκηση της εθνικής ισότητας στην Τρανσυλβανία – <i>Supplex Libellus Valachorum</i> (1791)	30
A-6. Οθωμανικό υπόμνημα σχετικά με τη Γαλλική Επανάσταση (1798)	31
A-7. Η επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης στους διανοούμενους της ΝΑ Ευρώπης – <i>Άσμα πολεμιστήριον</i> του Αδαμάντιου Κοραή (1800)	32
A-8. Προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη, <i>Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος</i> (1821)	33
A-9. Τα συντηρητικά αιτήματα των βόσνιων προκρίτων (1826)	33
A-10. Το Χαττί Σεριφ του Γκιουλχανέ (1839)	34
A-11. Η επιχειρηματολογία του Ίωνα Κόδρου Δραγουσάνου υπέρ του εθνικού κράτους (1844)	35
A-12. Σχέδιο του Ηλία Γκαρασάνιν για την οικοδόμηση μιας σερβικής - σλαβικής αυτοκρατορίας (1844)	35
A-13. Τα εθνικά αιτήματα των επαναστάσεων του 1848	36
Α. Τα σλοβενικά αιτήματα	36
Β. Οι λαϊκές αξιώσεις που υιοθετήθηκαν από την Κροατική Εθνοσυνέλευση του Ζάγκρεμπ	36
Γ. Το κείμενο εθνικών διεκδικήσεων που υιοθετήθηκε από τη Ρουμανική Κυβέρνηση στο Μπλάι της Τρανσυλβανίας	37
A-14. Η δυσαρέσκεια των χριστιανών Βόσνιων απέναντι στην οθωμανική κυριαρχία, όπως παρουσιάστηκε από τον φραγκισκανό μοναχό Ιβάν Φράνιο Γιούκιτς (1850)	38
A-15. Το Χάττι Χουμαγιούν καθιερώνει την ισότητα των οθωμανών υπηκόων αδιακρίτως θρησκείας (1856)	38
A-16. Διάσταση απόψεων για το σχέδιο δημιουργίας ενός δυαδικού βουλγαρο-οθωμανικού κράτους (1867)	39
Α. Υπόμνημα της Μυστικής Κεντρικής Βουλγαρικής Επιτροπής προς τον Σουλτάνο Αβδουλ Ασίζ	39
Β. Η αντίδραση του Φουάτ Πασά, όπως περιγράφεται στα απομνημονεύματα του Χρήστου Σταμπόλσκι	41
A-17. Σχέδιο ένωσης των Βουλγάρων και των Σέρβων σ' ένα ενιαίο νοτιοσλαβικό βασίλειο, με τσάρο τον σέρβο πρίγκιπα Μιχαήλ Οβρένοβιτς (1867)	41
A-18. Ρωσική έκθεση σχετικά με τα σχέδια ίδρυσης κοινού ρουμανοβουλγαρικού κράτους (1867)	42
A-19. Μια άποψη του 19 ^{ου} αιώνα για τη σχέση μεταξύ πολιτικής ελευθερίας κι έθνους – κύριο άρθρο του Λιούμπεν Καραβέλωφ στην εφημερίδα <i>Σβόμποντα</i> (Νοέμβριος 1869)	42
A-20. Το φερμάνι για τη δημιουργία της βουλγαρικής εξαρχίας (1870)	43

A-21.	Τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος για την εκκλησιαστική ένταξη των επισκοπών των Σκοπίων και της Οχρίδας (1874).....	43
Εικ. 1.	Σλοβενία: το κίνημα Θαβώρ (1869).....	44
A-22.	Το πολιτικό πρόγραμμα της Βουλγαρικής Κεντρικής Ελεήμονος Εταιρείας (Βουκουρέστι, Νοέμβριος του 1876).....	44
A-23.	Ο Χρήστος Μπότσεφ γράφει για την ανάγκη των Βουλγάρων να αγωνιστούν για την εθνική απελευθέρωση (1875).....	45
A-24.	Αλβανικό τραγούδι γραμμένο την εποχή του συνεδρίου του Βερολίνου (1878)	45
A-25.	Η Συνθήκη Ειρήνης του Βερολίνου (1878)	46
Χάρτης 2:	Τα Βαλκάνια σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βερολίνου (Ιούλιος του 1878)	48
Εικ. 2.	Η Ελλάδα μεταξύ Τουρκίας κι Ευρώπης. Γελοιογραφία της εφημερίδας <i>Αριστοφάνης</i> (1882).....	49
A-26.	Η αλβανική επιχειρηματολογία υπέρ της ίδρυσης χωριστού αλβανικού κράτους (1886)	50
A-27.	Υπομνήματα του Ιβάν Χατζηνικόλωφ σχετικά με τις συζητήσεις του 1892 οι οποίες οδήγησαν στην ίδρυση της ΕΜΕΟ (1893)	50
A-28.	Διακήρυξη της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ), η οποία αναγγέλλει στις Μεγάλες Δυνάμεις την απόφασή της να ξεκινήσει την ένοπλη εξέγερση (1903).....	51
A-29.	Η άποψη του Χρήστου Μισίρκωφ για την ανάγκη να βρεθούν πολιτικές λύσεις στο μακεδονικό ζήτημα μέσα στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1903).....	52
A-30.	Σχέδιο του Αυρήλιου Σ. Ποποβίτσι για την αναδιάρθρωση της Αυστροουγγαρίας σ' ένα ομοσπονδιακό κράτος, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρύτερης Αυστρίας (1906).....	53
A-31.	Οι προσπάθειες των Αλβανών ν' αποκτήσουν δικό τους εθνικό κράτος, όπως παρουσιάζονται από τον βρετανό πρεσβευτή στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (1912).....	54
Εικ. 3.	Διακήρυξη της αλβανικής ανεξαρτησίας στην Αυλώνα (1912) – γκραβούρα της εποχής.....	54
A-32.	Απόσπασμα από τον λόγο του Τζεμάλ πασά στη Δαμασκό για τις σχέσεις μεταξύ Τούρκων και Αράβων (1913).....	54
A-33.	Το σχέδιο του Δημήτρη Τσουπόφσκι για την ίδρυση μιας Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Αβασιλευτής Δημοκρατίας (Αγία Πετρούπολη, 1917).....	55
A-34.	Η Διακήρυξη της Κέρκυρας (1917), για τις αρχές της ένωσης των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων.....	56
A-35.	Ο Λόγος με τα Δεκατέσσερα Σημεία του προέδρου Ουίλσον (1918) – τα σημεία σχετικά με τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.....	57
A-36.	Απόφαση της Εθνοσυνέλευσης της Άλμπα Γιούλια για την ένωση της Τρανσυλβανίας με τη Ρουμανία (1918)	58
A-37.	Ο λόγος του Γιούλιου Μανίου στην Εθνοσυνέλευση της Άλμπα Γιούλια (1918)	59
A-38.	Πρόταση για την οργάνωση ενός μακεδονικού κράτους σε καντόνια σύμφωνα με το ελβετικό μοντέλο (1919)	60
Χάρτης 3:	Η Νοτιοανατολική Ευρώπη μετά τις συνθήκες των Βερσαλλιών και της Λωζάννης (1923).....	61
A-39.	Η Συμφωνία της Ζυρίχης για την Κύπρο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας (1959).....	62
A-40.	Ο Φράνιο Τούτζμαν υποστηρίζει το δικαίωμα κάθε έθνους να έχει το δικό του κράτος (1982)	63
Χάρτης 4:	Η Ευρώπη μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.....	64

Κεφάλαιο Β: Οργανώνοντας το εθνικό κράτος.....65

I. Γενικές όψεις της κρατικής οργάνωσης 65

B-1.	<i>Νέα Πολιτική Διοίκησης</i> του Ρήγα Βελεστινλή (1797).....	65
B-2.	Ο λόγος του Μπόζα Γκρούγιεβιτς στην πρώτη σύνοδο του Σερβικού Συμβουλίου (1805).....	66
B-3.	Η επιστολή του Βουκ Κάρατζιτς προς τον πρίγκιπα Μίλος Οβρένοβιτς (1832).....	67
B-4.	Το σερβικό σύνταγμα του 1835 – Η δομή της εξουσίας.....	68
B-5.	Το ρουμανικό σύνταγμα του 1866 – γενικοί όροι.....	69

B-6.	Ο βρετανός πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη σχετικά με τις οθωμανικές διαθέσεις απέναντι στο Σύνταγμα (1876)	69
B-7.	Το οθωμανικό σύνταγμα του 1876	70
B-8.	Λόγος του ηγεμόνα Νικολάου με την ευκαιρία της δημοσίευσης του Συντάγματος του Μαυροβουνίου (1905)	71
B-9.	Η διακήρυξη των Νεοτούρκων (1908)	72
Πιν. 1:	Συντάγματα των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης	74
Πιν. 2:	Καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης	74
Εικ. 4.	Η πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα (1863)	75
II. Η ιδιότητα του πολίτη		75
B-10.	Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ελληνικό Σύνταγμα της Επιδαύρου (1822)	75
B-11.	Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ελληνικό Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827)	76
B-12.	Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο σερβικό Σύνταγμα του 1835	76
B-13.	Νομοκανόνας του Δανιήλ Α΄ του Μαυροβούνιου και της Μπούρντας (1855)	77
B-14.	Επαναπροσδιορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο Άρθρο 7 του ρουμανικού Συντάγματος (1879)	77
B-15.	Συνθήκη για τις μειονότητες μεταξύ των Συμμαχικών Δυνάμεων και της Ρουμανίας (1919)	78
B-16.	Επαναπροσδιορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ρουμανικό Σύνταγμα του 1923	80
III. Έθνη και εκκλησίες		81
B-17.	Το Οικουμενικό Πατριαρχείο καταδικάζει τη συνήθεια να δίνονται αρχαία ελληνικά ονόματα στα παιδιά (1819)	81
B-18.	Διχογνωμίες σχετικά με την ίδρυση της αυτοκέφαλής εκκλησίας της Ελλάδας (1833)	81
	Α. Ένας οπαδός της αυτονομίας – Θεόκλητος Φαρμακίδης	81
	Β. Ένας οπαδός της παραμονής στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης – Κωνσταντίνος Οικονόμος	81
B-19.	Το διάταγμα με το οποίο καθιερώθηκε η συνοδική εξουσία στην ορθόδοξη εκκλησία της Ρουμανίας (1864)	82
B-20.	Τα σχόλια του γάλλου δημοσιογράφου Σαρλ Υριαρτέ σχετικά με το όραμα των ορθόδοξων και καθολικών ιερέων για τη σχέση μεταξύ θρησκείας κι εθνικότητας στη Βοσνία (1875-1876)	82
B-21.	Το βουλγαρικό Σύνταγμα του 1879 σχετικά με τη θέση της βουλγαρικής ορθόδοξης εκκλησίας	83
B-22.	Η άποψη του Νικόλα Πάσιτς για τη σχέση μεταξύ σερβικού έθνους και ορθόδοξης εκκλησίας (1890)	83
IV. Υποδομές του εθνικού κράτους		84
B-23.	Η σημασία της βιομηχανικής ανάπτυξης για ένα μικρό έθνος – ένας Έλληνας επιχειρηματολογεί (1841)	84
B-24.	Ο ρόλος των σιδηροδρόμων στην ενδυνάμωση του εθνικού κράτους – μια ρουμανική άποψη (1870)	84
B-25.	Η γνώμη του βούλγαρου πρίγκιπα Αλεξάνδρου Μπάπτενμπεργκ σχετικά με τη σημασία των σιδηροδρόμων (1879-1881)	85
Εικ. 5.	Όψη χαρτονομίσματος, όπου παρατηρείται η σχέση μεταξύ οικονομίας και εθνικών συμβόλων– το πρώτο πεντακοσιόδραχμο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας (1841)	85
B-26.	Περιγραφή ενός βουλγαρικού σιδηροδρόμου τον ύστερο 19 ^ο αιώνα	85
B-27.	Βουλγαρικός νόμος περί μέτρων και σταθμών (1889)	86
Εικ. 6.	Νέες τεχνολογίες κι εθνικά σύμβολα – διαφήμιση ραπτομηχανών (Ελλάδα, ύστερος 19 ^{ος} αιώνας)	87

V. Η οικοδόμηση του έθνους	87
B-28. Ο Ιβάν Κουκούλιεβιτς οικτίζει την κακοποίηση της κροατικής γλώσσας (1843).....	87
B-29. Η σημασία της γλώσσας στην εθνική ταυτότητα – μια σλοβενική άποψη (1861).....	88
B-30. Η σημασία της γλώσσας για τη ρουμανική ταυτότητα, όπως την παρουσίασε ο Τίτου Μαγιορέσκου (1866).....	88
B-31. Αίτηση του κροατικού κοινοβουλίου προς τον βασιλέα - αυτοκράτορα Φραγκίσκο Ιωσήφ για την έγκριση ίδρυσης της Γιουγκοσλαβικής Ακαδημίας Επιστήμης και Τέχνης (1867).....	89
Εικ. 7. Το εθνικό θέατρο στο Βουκουρέστι – καρτ ποστάλ (δεκαετία του 1890).....	89
B-32. Η σημασία της γλώσσας και της λογοτεχνίας στην ανάπτυξη των εθνών – μια δήλωση στο καταστατικό της Εταιρείας για τη Δημοσίευση Αλβανικών Έργων (1879).....	89
B-33. Υπόμνημα των σλαβομακεδόνων σπουδαστών της Αγίας Πετρούπολης με θέμα τη λόγια σλαβομακεδονική γλώσσα (1902).....	90
B-34. Σχέδια για την ενίσχυση του ρουμανικού εθνικού αισθήματος στην Τρανσυλβανία – επιστολή του δόκτορα Ι. Σ. Ντραγκέσκου προς την Εμίλια Ράτιου (1874).....	90
B-35. Σχέδιο για την οικοδόμηση του αλβανικού εθνικού κινήματος – επιστολή του δημοσιογράφου Φαϊκ Κόνιτσα προς τον βαρόνο Γκολουχόφσκι (Βρυξέλλες 1897).....	91
Εικ. 8. Παιδιά ντυμένα με «ιστορικές» ενδυμασίες (Ελλάδα, περίπου 1875).....	92
B-36. Κατευθύνσεις για τη διδασκαλία της ιστορίας στην Ελλάδα (1881).....	92
B-37. Προσπάθεια για την ίδρυση εθνικού αθλητισμού στη Ρουμανία (1898).....	92
Εικ. 9. Δίπλωμα συμμετοχής σε αθλητικό διαγωνισμό γυμνασιόπαιδων, με οργανώτρια την εφημερίδα <i>Γκαζέτα Σπορτουνίλορ</i> (μεσοπολεμική Ρουμανία).....	93
B-38. Ο αλβανός βασιλιάς Ζώγου Α΄ μιλάει για το ρόλο της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας στην οικοδόμηση του έθνους (1928).....	93
Εικ. 10. Μικρός Ρουμάνος ντυμένος στρατιώτης (1916).....	94
B-39. Οι στόχοι της τουρκικής εκπαίδευσης, όπως τους όρισε ο Ζίγια Γκιόκαλπ (1914).....	94
B-40. Ένας αντίπαλος επικρίνει την πολιτική του Ατατούρκ για την ιστορία και τη γλώσσα (προσωπικό ημερολόγιο, 1932).....	95
B-41. Απομνημονεύματα του Μαχμούτ Εσάτ Μποζκούρτ για την εθνικιστική ουσία της επανάστασης του Ατατούρκ.....	95
Κεφάλαιο Γ: Εθνικές ιδεολογίες	97
I. Τι είναι το έθνος;	97
G-1. Δικαιώματα και υποχρεώσεις του ρουμανικού έθνους, όπως τα όρισε ο ποιητής και πολιτικός, Δημήτριος Μπολιντινεάνου (1869).....	97
G-2. Ένα σερβικό σχολικό εγχειρίδιο αναπτύσσει τα βασικά χαρακτηριστικά των εθνών (1870).....	98
G-3. Ο ορισμός του έθνους από τον Ζίγια Γκιόκαλπ (1923).....	99
G-4. Διάφοροι ορισμοί του έθνους από τον Μουσταφά Κεμάλ πασά.....	99
Α. Υπογραμμίζοντας το ρόλο της θρησκείας στη διάρκεια του πολέμου (1920).....	99
Β. Προσθέτοντας το στοιχείο της κουλτούρας (1922).....	99
Γ. Δίνοντας έμφαση στο στοιχείο της ενότητας (1924).....	100
II. Αυτοπροσδιορισμοί	100
G-5. Τι σημαίνει να είσαι Βούλγαρος – επιστολή του Ιορδάνη Χατζηκωνσταντίνοφ προς τους εκδότες της εφημερίδας <i>Τανιγκράντσκι Βέστνικ</i> (1851).....	100
Εικ. 11. Ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός σε εικόνες: σλοβενική καρτ ποστάλ (πρώιμος 20 ^{ος} αιώνας).....	101
Εικ. 12. Ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός σε εικόνες: ρουμανική καρτ ποστάλ.....	101
G-6. Τι σημαίνει να είσαι Τούρκος – η άποψη του δόκτορα Ριζά Νουρ (1932).....	101

Γ-7.	Τι σημαίνει να είσαι Αλβανός – η άποψη του Πάσκο Βάσα (1879).....	101
Γ-8.	Τι σημαίνει να είσαι Σλοβένος – ο Δημήτρης Ρούπελ για τον χαρακτήρα των Σλοβένων (1987)	102
Γ-9.	Μη εθνικός αυτοπροσδιορισμός των ρουμάνων χωρικών – αναμνήσεις του Γεώργιου Ιονέσκου Γκιών (1889).....	102
Εικ. 13.	Το περίπτερο της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης στη Διεθνή Έκθεση των Παρισίων (1900).....	103
Γ-10.	Μη εθνικός αυτοπροσδιορισμός στη Μακεδονία – η εμπειρία του Χ. Ν. Μπραϊσφορντ (1905)	104
III. Εθνικά σύμβολα		104
Γ-11.	Ο Ρήγας Βελεστινλής περιγράφει τη σημαία και τα σύμβολα της ελληνικής αβασιλευτής δημοκρατίας, όπως τα οραματίζεται (1797)	104
Εικ. 14.	Η σημαία των Ψαρών στον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας, με το σύνθημα «Ελευθερία ή θάνατος», τον σταυρό και τα σύμβολα της μυστικής Φιλικής Εταιρείας	105
Γ-12.	Η σημασία της αλβανικής σημαίας, όπως την ανέπτυξε ο επίσκοπος Φαν Στυλιανός Νόλι στον επικήδειο που εκφώνησε για τον Φαϊκ Κόνιτσα (1942).....	105
Εικ. 15.	Η ρουμανική σημαία της Αστικής Φρουράς του Βουκουρεστίου, με το σύνθημα «Η ισχύς εν τη ενώσει» (1867).....	106
Εικ. 16.	Σημαία και θυρεός του βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων / βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας (μετά το 1929).....	106
Εικ. 17.	Οι σημαίες των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σήμερα.....	107
Γ-13.	Εθνικοί ύμνοι	107
	Α. Ο ελληνικός εθνικός ύμνος (1823)	107
	Β. Ο κροατικός εθνικός ύμνος (1835).....	108
	Γ. Ο αλβανικός εθνικός ύμνος (1912)	108
Εικ. 18.	Η εξέλιξη του βουλγαρικού θυρεού από το 1741 ως σήμερα	109
Εικ. 19.	Ο σερβικός θυρεός που σχεδίασε ο Παβόο Ρίττερ Βιτέζοβιτς (1701).....	109
Εικ. 20.	Ο θυρεός του βασιλείου της Σερβίας (δεκαετία του 1880).....	109
Εικ. 21.	Ο θυρεός του Μαυροβουνίου	110
Εικ. 22.	<i>Η μοναρχία και το κράτος</i> – ρουμανική καρτ ποστάλ με την απεικόνιση του βασιλιά Καρόλου Α΄ (1866-1914).....	110
Γ-14.	Η προσπάθεια να καθιερωθεί μια ελληνική εθνική ενδυμασία (1843)	110
Εικ. 23.	Σέρβα χωριατοπούλα ντυμένη με «εθνική ενδυμασία» (1865).....	110
Πιν. 3:	Οι κυριότερες εθνικές γιορτές.....	111
IV. Εθνικές μυθολογίες		112
Εικ. 24.	Εικαστικές αναπαραστάσεις του έθνους	112
	Α. <i>Η απελευθερωμένη Βουλγαρία</i> – λιθογραφία του Γιώργη Ντάντσοφ (1879).....	112
	Β. Γαλλικές καρτ ποστάλ που απεικονίζουν τη Σερβία και το Μαυροβούνιο	113
Γ-15.	Οι ιστορικές ρίζες του μακεδονικού έθνους – Γιώργης Πουλιέφσκι, <i>Για τους Μακεδόνες</i> (1879)	113
Γ-16.	Αναμνήσεις του δόκτορα Ριζά Νουρ σχετικά με την επίδραση των λαϊκών επικών ιστοριών.....	114
Εικ. 25.	Ιστορικοί ήρωες ως πρότυπα των σημερινών ανθρώπων	114
	Α. Ο Λεωνίδας, βασιλιάς της Σπάρτης, λέει στους Πέρσες πως δε θα παραδοθεί: <i>Μολών λαβέ</i> («έλα να τα πάρεις») – εικόνα από ελληνικό σχολικό εγχειρίδιο (1901).....	114
	Β. Ο θάνατος του Βάσα Τσάραπιτς στην κατάληψη του φρουρίου του Βελιγραδίου το 1806 – εικόνα του Αναστάση Γιοβάνοβιτς (1817—1899).....	115
Γ-17.	Ο ρουμανικός νόμος για τον τιμητικό εορτασμό της ηρωίδας πολεμίστριας Αικατερίνης Θεοδώρου (1921).....	115

Εικ. 26.	Η συμβολική αναπαράσταση των πολιτικών γεγονότων.....	116
	Α. <i>Ο ξεσηκωμός των Μαυροβούνιων</i> – πίνακας του Ντούρα Γιάξιτς (1832-1878)	116
	Β. <i>Η ενωμένη Βουλγαρία</i> – πίνακας του Νικόλα Πάβλοβιτς (1885)	116
Εικ. 27.	Ρουμανική αφίσα για την εβδομηκονταετηρίδα της δημιουργίας του σύγχρονου κράτους (1929)	117
Εικ. 28.	Κροατικό γραμματόσημο με τον διάσημο μπασκετμπολίστα Ντράζεν Πέτροβιτς (1994).....	117
Γ-18.	Οι ιστορικές καταβολές του αλβανικού θυρεού, όπως τις παρουσιάζει ένας σημερινός ιστορικός (2000)	118
Κεφάλαιο Δ: Οι εθνικισμοί σε σύγκρουση		119
I. Ιδεολογίες που χρησιμοποιούνται στην κινητοποίηση για τη σύγκρουση		119
Δ-1.	Εθνική προκατάληψη εναντίον των Γερμανών στην Κροατία (1866)	119
Δ-2.	Ο δόκτωρ Ριζά Νουρ θυμάται την άρνησή του να παντρευτεί μια ξένη (1910)	120
Δ-3.	Διαφωνίες για τη Μεγάλη Ιδέα – μια συζήτηση ανάμεσα στον καθηγητή του συνταγματικού δικαίου Νικόλαο Σαρίπολο και τον βασιλιά Γεώργιο Α΄ (1877)	120
Δ-4.	Ο ιστορικός Αλέξανδρος Δ. Ξενοπόλ ορίζει τον ρουμανικό εθνικό χώρο (1888).....	120
Δ-5.	Οι εθνικές διαιρέσεις στο οθωμανικό κοινοβούλιο (1908-1914)	121
Δ-6.	Προκηρύξεις του αντιαποικιακού αγώνα των Ελληνοκυπρίων (1955).....	122
II. Συγκρούσεις		123
Δ-7.	Στέπαν Ράντιτς, «Θέλουμε την κροατική πατρίδα μας στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής ενότητας» (1918)	123
Δ-8.	Διακήρυξη των Σέρβων, Κροατών και Μουσουλμάνων της Βοσνίας (1943)	124
Δ-9.	Διακήρυξη της Πρώτης Αντιφασιστικής Συνέλευσης για την Απελευθέρωση του Μακεδονικού Λαού (1944)	124
Εικ. 29.	Η Κύπρος προσφεύγει στα Ηνωμένα Έθνη (δεκαετία του 1950)	125
Δ-10.	Η οπτική του αριστερού κόμματος της Κύπρου (ΑΚΕΛ), 1955	126
Δ-11.	Οι δυσκολίες του αντιαποικιακού αγώνα της Κύπρου (1955-1959), όπως τις αναλύει ο ηγέτης της ΕΟΚΑ Γεώργιος Γρίβας (Διγενής).....	126
Δ-12.	Οι Τουρκοκύπριοι εναντίον της ΕΟΚΑ (1960)	127
Δ-13.	Οι σκοποί της «Κροατικής Άνοιξης» τη δεκαετία του 1970, όπως τους θυμάται ο συγγραφέας Βλάντο Γκότοβατς	128
Δ-14.	Υπόμνημα της Σερβικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών (ΣΑΤΕ), 1986.....	128
Δ-15.	Ένας Σλοβένος τοποθετείται στο γλωσσικό ζήτημα την εποχή της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας (1987)	130
Δ-16.	Η Διακήρυξη του Μάη της Σλοβενικής Δημοκρατικής Ένωσης (1989)	132
Δ-17.	Ποδόσφαιρο κι εθνικισμός – ένας κροάτης οπαδός αναπολεί το ταξίδι του στο παιχνίδι της Παρτιζάν Βελιγραδίου με τη Δυναμό Ζάγκρεμπ (1989).....	132
Δ-18.	Η συγγραφέας Ντούμπραβκα Ούγκρεσιτς οικτίρει τις διαιρέσεις και τους πολέμους της δεκαετίας του 1990	133
Δ-19.	Η σχέση μεταξύ κροατικής και σερβικής γλώσσας – η άποψη του κροάτη γλωσσολόγου Στέφανου Μπάμπιτς (2003).....	133
Δ-20.	Αντιδράσεις για την προβολή στην Κροατία μιας σερβικής ταινίας με κροατικούς υπότιτλους (1999)	134
Δ-21.	Η διχασμένη ταυτότητα μιας κοπέλας στην Κροατία	134
III. Ξεπερνώντας τον εθνικισμό		135

Δ-22.	Η Γενική Συμφωνία Πλαίσιο για την Ειρήνευση στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη (1995).....	135
Εικ. 30.	Η Πράσινη Γραμμή που χωρίζει τη Λευκωσία (2003).....	137
Δ-23.	Η Συνθήκη Κατανόησης, Συνεργασίας και Καλής Γειτονίας μεταξύ της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας και της Ρουμανίας (1996).....	137
Δ-24.	Εκτίμηση, βασισμένη στην προσωπική εμπειρία των ίδιων των Ρουμάνων και Ούγγρων, όσον αφορά στις μεταξύ τους σχέσεις σε περιοχές με μεικτό πληθυσμό (2001)	138
Δ-25.	Τα σπορ ως τρόπος για να ξεπεραστεί ο εθνικισμός – Ελληνοκύπριοι υποστηρίζουν μια τοπική τουρκοκυπριακή ποδοσφαιρική ομάδα (2003).....	138
Δ-26.	Δυο απόψεις σχετικά με το άνοιγμα της Πράσινης Γραμμής ανάμεσα στο ελληνικό και το τουρκικό τμήμα της Κύπρου (23 Απριλίου 2003).....	139
	Α. Ένας τουρκοκύπριος δάσκαλος από την Αμμόχωστο περιγράφει την επίσκεψη μιας ελληνοκυπριακής οικογένειας (2003).....	139
	Β. Η εκτίμηση του Νίκου Αναστασίου, αναρτημένη στο διαδίκτυο.....	139
Βιβλιογραφία	.....	141
Χάρτες	.....	145

Τα έθνη συγκαταλέγονται στα βασικά συστατικά στοιχεία της νεότερης Ευρώπης κι επίσης σημαντικών περιοχών του μη ευρωπαϊκού κόσμου. Από τον 19^ο αιώνα και μετά, η δύναμη των εθνικιστικών ιδεολογιών διαμορφώνει τους τρόπους με τους οποίους δρουν και συμπεριφέρονται μεγάλες ομάδες ανθρώπων κι επίσης τους τρόπους με τους οποίους λειτουργούν τα κράτη. Από αυτή την άποψη η Νοτιοανατολική Ευρώπη δεν αποτελεί εξαίρεση. Τον 19^ο αιώνα πέντε εθνικά κράτη εμφανίστηκαν στην περιοχή αυτή. Κάποια από αυτά ήταν εντελώς νέα κράτη, τα οποία εγκαθιδρύθηκαν σε περιοχές που βρίσκονταν προηγουμένως υπό τον άμεσο έλεγχο των Οθωμανών. Πρώτη ήταν η Σερβία: ο απελευθερωτικός αγώνας της άρχισε το 1804, απέκτησε βαθμιαία κρατική υπόσταση μεταξύ του 1815 και του 1830 και έγινε τυπικά ανεξάρτητη το 1878. Ακολούθησε η Ελλάδα που ξεκίνησε τον απελευθερωτικό της αγώνα το 1821 και κέρδισε την ανεξαρτησία της το 1830 και στη συνέχεια η Βουλγαρία που εξεγέρθηκε εναντίον των Οθωμανών το 1876, απέκτησε κρατική υπόσταση το 1878 και ανεξαρτησία το 1908. Δυο άλλα κράτη αναδύθηκαν από χριστιανικές ηγεμονίες - υποτελείς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: η Ρουμανία που δημιουργήθηκε με την ένωση της Βλαχίας και της Μολδαβίας το 1859 κι έγινε ανεξάρτητη το 1877/1878, και το Μαυροβούνιο που ήταν από τον 18^ο αιώνα μια αυτόνομη περιοχή την οποία κυβερνούσαν οι πρίγκιπες - επίσκοποι της, μετατράπηκε σε κληρονομική ηγεμονία το 1852 κι έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1878. Δυο άλλα εθνικά κράτη εμφανίστηκαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα: η Αλβανία το 1912/1913, ως συνέπεια των Βαλκανικών Πολέμων, και η Τουρκία η οποία στο πλαίσιο της κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου απέκτησε ντε φάκτο τη δική της εθνική κυβέρνηση το 1919 και ανακηρύχθηκε επίσημα σε Τουρκική Δημοκρατία το 1923. Η Κύπρος που ήταν βρετανική αποικία έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1960. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1991 οδήγησε στην εμφάνιση αρκετών νέων κρατών: της Σλοβενίας, της Κροατίας, της ΠΓΔ της Μακεδονίας, της Βοσνίας κι Ερζεγοβίνης, ενώ η Σερβία και το Μαυροβούνιο αποτέλεσαν κατ'αρχήν μια ομοσπονδία που ανασυντάχθηκε το 2002, αλλά στη συνέχεια διαλύθηκε με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Μαυροβουνίου το 2006.

Βέβαια, τα εθνικά κράτη τόσο κατά το παρελθόν όσο και σήμερα δεν αποτελούν τη μοναδική μορφή κρατικής υπόστασης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Υπήρξαν επίσης οι πολυεθνικές αυτοκρατορίες καθώς και άλλες μορφές πολυεθνικών κρατών, ενώ διάφορα έθνη έζησαν για πάρα πολύ καιρό χωρίς να έχουν δικό τους κράτος. Ωστόσο, η σύνθετη σχέση μεταξύ εθνών και κρατών διαμόρφωσε ολόκληρη την ιστορία της περιοχής και τα εθνικά κράτη αναδείχθηκαν σ' ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αν και η σύσταση αυτών των κρατών είναι σχετικά πρόσφατη, όταν τη συγκρίνουμε με αυτή άλλων ευρωπαϊκών κρατών όπως η Γαλλία, η Ισπανία ή η Βρετανία (ας μην ξεχνάμε όμως πως η Σερβία και η Ελλάδα εμφανίστηκαν ως εθνικά κράτη πριν από την Ιταλία ή τη Γερμανία), διαπιστώνουμε ότι η εύθραυστη ύπαρξή τους και οι επακόλουθες εθνικές συγκρούσεις αποτέλεσαν παράγοντες κρίσιμης σημασίας για τη συνολική ιστορική εξέλιξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης κατά τους δυο τελευταίους αιώνες.

Για τους περισσότερους ανθρώπους που ζουν στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, το εθνοτικά προσδιορισμένο εθνικό κράτος έχει πλέον γίνει η «κανονική» μορφή κρατικής οργάνωσης. Οι άνθρωποι διδάχθηκαν κι έμαθαν να ταυτίζονται με το έθνος «τους» και ν' αγωνίζονται για την ίδρυση ή την υπεράσπιση του εθνικού τους κράτους. Επειδή τα εθνικά κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης εμφανίστηκαν πολύ πρόσφατα, τόσο οι ιστορικοί όσο και οι πολιτικοί προσπάθησαν να ενισχύσουν τη νομιμότητά τους συνδέοντάς τα με άλλα παλαιότερα κράτη του μεσαίωνα ή της αρχαιότητας. Μ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζουν το επιχείρημα της «προτεραιότητας» (δηλαδή «εμείς ήμασταν οι πρώτοι που...») στον ιδεολογικό τους ανταγωνισμό μ' άλλα εθνικά κράτη που αποτελούν πραγματικούς ή δυνητικούς ανταγωνιστές. Υπό αυτές τις συνθήκες, ολόκληρη η ιστορία κάθε λαού συχνά θεωρήθηκε πως αποτελούσε έναν κατά βάση αγώνα για την πραγμάτωση των εθνικών ιδεωδών, ο οποίος οδήγησε τελεολο-

γικά στην ίδρυση του εθνικού κράτους. Όλες οι ιστορικές στιγμές του παρελθόντος, όλες οι ιστορικές προσωπικότητες και οι ιστορικές διαδικασίες αξιολογήθηκαν ανάλογα με τη συμβολή τους στην εκπλήρωση του εθνικού ιδεώδους. Τέτοιες διαστρεβλωμένες ιστορικές κυρίαρχες αφηγήσεις χρησιμοποιήθηκαν για να οικοδομηθεί η εθνική συνοχή και για να ενισχυθεί η προσπάθεια για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας. Το χρονικό αυτών των προσπαθειών εκσυγχρονισμού περιλαμβάνει σημαντικές επιτυχίες αλλά και οικτρές αποτυχίες και τα εθνικά κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης οφείλουν ν' αναλάβουν τις ευθύνες τους τόσο για το ενεργητικό όσο και για το παθητικό αυτού του ιστορικού ισολογισμού. Είναι φανερό, ωστόσο, πως μερικές φορές έγινε κατάχρηση αυτών των ιστορικών αφηγήσεων με σκοπό την κινητοποίηση των λαών εναντίον διάφορων εσωτερικών ή εξωτερικών εχθρών, άλλοτε πραγματικών και άλλοτε απλώς φανταστικών. Όπως απέδειξε η πρόσφατη εμπειρία της πρώην Γιουγκοσλαβίας, μια τέτοιου τύπου πολιτική κατάχρηση της ιστορίας διαδραμάτισε καίριο ρόλο στην έναρξη των πολέμων και στην αφύπνιση των κύκλων του μίσους μεταξύ των διάφορων εθνών κι εθνοτικών ομάδων.

Η μελέτη του εθνικισμού έχει πραγματοποιήσει σημαντικές προόδους τις τελευταίες δεκαετίες. Οι ιστορικοί και οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν ερευνήσει τόσο τα δομικά στοιχεία των εθνικών κρατών όσο και την ιστορική τους εξέλιξη. Αποτέλεσμα αυτής της έρευνας υπήρξε η διατύπωση αρκετών θεωριών για τη φύση των εθνών και του εθνικισμού που καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα από τον ουσιοκρατικό εθνοκεντρισμό ως τις προσεγγίσεις της «κατασκευής», σύμφωνα με τις οποίες τα έθνη δεν είναι παρά κατασκευάσματα του νου μας τα οποία επινοήθηκαν αρκετά πρόσφατα. Μολονότι εξακολουθεί να διεξάγεται μια ζωηρή συζήτηση γύρω από αυτό το ζήτημα, ενισχύεται σταθερά η κοινή πεποίθηση μεταξύ των μελετητών πως τα «έθνη» και οι εθνικές ταυτότητες δεν είναι κάποιες αυθύπαρκτες ή «αιώνιες οντότητες», αλλά αντίθετα αποτελούν φαινόμενα τα οποία εξελίσσονται ιστορικά και τα οποία εμφανίστηκαν μέσα σε συγκεκριμένα ιστορικά πλαίσια και υπόκεινται, στο πέρασμα του χρόνου, σε διαδικασίες εξέλιξης και ασυνέχειας καθώς και σε αλληπάλληλα επεισόδια δόμησης, αποδόμησης και αναδόμησης. Οι νεότεροι εθνικισμοί συχνά χρησιμοποίησαν παλαιότερες εθνοτικές ευαισθησίες και σύμβολα στα οποία προσέθεσαν νέα νοήματα συνδυασμένα με καινούρια στοιχεία και τα οποία στο τέλος τα ενέταξαν όλα μαζί σε νέα διανοητικά και ιδεολογικά πλαίσια. Από αυτή την άποψη τα νεότερα έθνη πράγματι αποτελούν, όπως το διατύπωσε ο Μπένεντικτ Άντερσον, «φαντασιακές κοινότητες» (προσοχή, «φαντασιακές» δεν σημαίνει «φανταστικές»). Αυτές οι διαδικασίες, βέβαια, δεν αποτελούν ιδιαιτερότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αντίθετα, εμφανίζονται συχνά στο σύγχρονο κόσμο μας.

Πέρα από αυτή τη βασική συναίνεση που επικρατεί σχετικά με τη «δημιουργία» των νεότερων εθνών, οι ιστορικοί τα τελευταία χρόνια έχουν συζητήσει εκτενώς τις τυπικές μορφές και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρατηρούνται στα διάφορα εθνικά κράτη, κι έχουν αποκτήσει πολλές νέες γνώσεις γι' αυτά. Στην περίπτωση της Νοτιοανατολικής Ευρώπης τα εθνικά κράτη αναδύθηκαν μάλλον πρόσφατα σε σχέση με άλλα μέρη της Ευρώπης. Χρειάστηκαν μακρόχρονοι και περίπλοκοι απελευθερωτικοί αγώνες είτε εναντίον πολυεθνικών αυτοκρατοριών είτε εναντίον αντίπαλων εθνικών κρατών. Επομένως, διάφορες μορφές εθνικισμού προηγήθηκαν της δημιουργίας των εθνικών κρατών. Ωστόσο, αυτά τα παλαιότερα σύνολα εθνικών αξιών δεν αρκούσαν για να διασφαλίσουν τη λειτουργία των νέων κρατών κι έτσι, οι νέες πολιτικές και πολιτισμικές ελίτ ανέλαβαν να αναμορφώσουν τους πολίτες τους σύμφωνα με τις εθνικιστικές αξίες. Αυτές οι προσπάθειες οικοδόμησης του έθνους από το κράτος δεν απετέλεσαν ιδιομορφία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Απεναντίας, παρόμοιες πολιτικές είχαν εφαρμοστεί νωρίτερα, κι ακόμη πιο αμείλικτα, σε πολλά μέρη της Δυτικής Ευρώπης. Το περίφημο βιβλίο του Γιούτζιν Βέμπερ, *Από χωριάτες, Γάλλοι...*, δείχνει παραστατικά πως ακόμη και στη Γαλλία το μεγαλύτερο μέρος του αγροτικού πληθυσμού άρχισε ν' αυτοπροσδιορίζεται με εθνικούς όρους μόλις κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, υπό την επίδραση της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και της στρατιωτικής θητείας καθώς και των νεότερων μέσων επικοινωνίας.

Ιδιαίτερα περίπλοκη αποδείχτηκε πως είναι η σχέση μεταξύ εθνών και θρησκειών. Για ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης η θρησκευτική ένταξη ήταν και παραμένει κρίσιμης σημασίας ζήτημα, όπως συμβαίνει με την Ορθοδοξία για τους Έλληνες και τους Σέρβους ή με τον Καθολικισμό για τους Κροάτες. Για άλλους λαούς όμως, όπως οι Αλβανοί, η θρησκεία ήταν και είναι λιγότερο σημαντική και το έθνος μπορεί να περιλαμβάνει σχετικά εύκολα ανθρώπους οι οποίοι έχουν διαφορετική θρησκευτική ένταξη. Ορισμένα άλλα ειδι-

κά προβλήματα, όπως αυτό της σχέσης μεταξύ εθνών και γλωσσικών ταυτοτήτων, θίγονται επίσης στο εγχειρίδιό μας, αλλά πιο συνοπτικά.

Βασικός σκοπός αυτού του Βιβλίου Εργασίας είναι να προσφέρει τόσο στους διδάσκοντες και τις διδάσκουσες όσο και στους σπουδαστές και τις σπουδάστριες ορισμένα ιστορικά στοιχεία, τα οποία βοηθούν να κατανοηθεί καλύτερα η περίπλοκη σχέση που αναπτύχθηκε μεταξύ εθνών και κρατών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Προκειμένου όμως, να κρατήσουμε την έκτασή του σε λογικά πλαίσια και να προσφέρουμε ένα εύχρηστο εργαλείο στους διδάσκοντες, τους μαθητές και τους μελετητές, χρειάστηκε να θέσουμε ορισμένες προτεραιότητες. Αποφασίσαμε λοιπόν να εστιάσουμε κυρίως την προσοχή μας στη δημιουργία των εθνικών κρατών, σε θέματα εθνικής οικοδόμησης, στις εθνικές ιδεολογίες και σ' ορισμένες από τις συγκρούσεις που προκάλεσε ο εθνικισμός. Αυτές οι επιλογές μας, όσον αφορά στο περιεχόμενο του έργου, επηρέασαν επίσης τα χρονικά όρια μέσα στα οποία αναζητήσαμε τις σχετικές πηγές. Ενώ λοιπόν, το Βιβλίο Εργασίας που κρατάτε στα χέρια σας επικεντρώνεται κυρίως σε πηγές του 19^{ου} αιώνα, στην πορεία αποφασίστηκε να συμπεριλάβει αρκετές ιστορικές πηγές από την πριν το 1800 περίοδο του Διαφωτισμού καθώς και από τους απόηχους της Γαλλικής Επανάστασης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, οι οποίοι διαδραμάτισαν ζωτικό ρόλο στην άνοδο των εθνικών κινημάτων της. Συμπεριλάβαμε επίσης ορισμένες ιστορικές πηγές από τον 20^ο αιώνα, με σκοπό να τεκμηριώσουμε την άνοδο των νέων εθνικών κρατών, τις νέες εξελίξεις στις σχέσεις μεταξύ εθνών και κρατών, τη συμβολή του εθνικισμού στην εκτύλιξη διάφορων συγκρούσεων κι επίσης ορισμένα από τα συστατικά στοιχεία της πιο πρόσφατης τάσης για την υπέρβαση του εθνικισμού. Ωστόσο, προσπαθήσαμε ν' αποφύγουμε τις αλληλοεπικαλύψεις με τ' άλλα τρία Βιβλία Εργασίας που περιλαμβάνονται σ' αυτή τη σειρά και τα οποία ασχολούνται σε περισσότερο βάθος με τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Όσον αφορά, πάλι, στην περίοδο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, εστιάσαμε την προσοχή μας κυρίως στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας και στις συγκρούσεις που οδήγησαν στην ανάδυση, μέσα από τους κόλπους της, νέων εθνικών κρατών στη δεκαετία του 1990. Αντιλαμβανόμαστε, βέβαια, πως ορισμένες όψεις της εξέλιξης των εθνικισμών τον 20^ο αιώνα, είτε θίγονται συνοπτικά σ' αυτό το εγχειρίδιο είτε απουσιάζουν ολότελα. Οι πιο σημαντικές από αυτές τις απουσίες αφορούν στην περίοδο που κορυφώθηκαν οι εθνικιστικές ιδεολογίες και διακρίσεις, δηλαδή τον Μεσοπόλεμο, καθώς και στις ειδικότερες μορφές των εθνικών κομμουνισμών που αναπτύχθηκαν στη Γιουγκοσλαβία, την Αλβανία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία. Ωστόσο, όλα αυτά τα θέματα είναι τόσο περίπλοκα, ώστε θ' απαιτούσαν να συμπεριλάβουμε πολύ περισσότερες πηγές. Παίρνοντας υπόψη μας λοιπόν ότι το συγκεκριμένο Βιβλίο Εργασίας είναι ήδη μεγαλύτερο σ' έκταση από τ' άλλα τρία, αποφασίσαμε ν' αφήσουμε κατά μέρος όλα αυτά τα ζητήματα, για να τα πραγματευτούμε σε μια άλλη σειρά βιβλίων.

Ελπίζουμε επίσης ότι η αντιπαραβολή των στοιχείων που συγκεντρώσαμε απ' όλες τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θα καλύψει ένα πραγματικό κενό στις γνώσεις που έχουν όλοι οι λαοί της περιοχής μας για τους γειτονικούς τους λαούς. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι λαοί της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν διδαχτεί πολύ περισσότερα πράγματα για το δικό τους έθνος και για τα «μεγάλα» έθνη της δυτικής Ευρώπης, παρά για τους γειτονικούς τους λαούς, ενώ αυτά που μαθαίνουν για τους τελευταίους είναι είτε ελάχιστα είτε γεμάτα παραπλανητικές προκαταλήψεις. Με το υλικό που συγκεντρώσαμε σ' αυτό το Βιβλίο Εργασίας θέλουμε να ενθαρρύνουμε εκπαιδευτικούς και μαθητές, να συγκρίνουν την ιστορία της χώρας τους με εκείνη των άλλων χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ν' ανακαλύψουν τόσο τα κοινά στοιχεία όσο και τις ιδιαιτερότητες που χαρακτήρισαν ορισμένες χώρες ή ορισμένες ιστορικές περιόδους και κυρίως, να κατανοήσουν την περιπλοκότητα της ιστορικής αλλαγής. Είναι προφανές ότι δεν μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε εδώ στοιχεία απ' όλες τις χώρες ή απ' όλες τις όψεις των σχέσεων μεταξύ των εθνών και των κρατών κατά τους δυο τελευταίους αιώνες. Υποχρεωθήκαμε λοιπόν να κάνουμε επιλογές, από τις οποίες κάποιες καθορίστηκαν από τη διαθεσιμότητα σχετικών πηγών, ενώ κάποιες άλλες από την προσπάθειά μας να τηρήσουμε ορισμένες ισορροπίες, έτσι ώστε να μπορέσουν όλα τα έθνη και τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ν' αντιπροσωπευτούν στο εγχειρίδιό μας αυτό. Παρ' όλες τις προσπάθειες που καταβάλαμε, πάντως, θα πρέπει και πάλι να δεχτούμε ότι κάποιοι από τους αναγνώστες αυτού του Βιβλίου θα μπορούσαν να αισθανθούν την ανάγκη να δουν και ορισμένα άλλα κείμενα να συμπεριλαμβάνονται σ' αυτό. Αν όντως συμβαίνει κάτι τέτοιο, τότε το Βιβλίο Εργασίας μας θα έχει πετύχει έναν από τους βασικούς

του στόχους: να ενθαρρυνθούν οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι επαγγελματίες ιστορικοί να κοιτάξουν γι' άλλη μια φορά χωρίς προκαταλήψεις την περιπλοκότητα των πολυδιάστατων ιστορικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στα έθνη και τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Έχουμε την πεποίθηση, τελικά, πως μια πιο ισορροπημένη και πραγματολογικά εμπειριστατωμένη θεώρηση της ιστορίας των εθνικών κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θα βοηθήσει τη σημερινή νέα γενιά να είναι πιο ανεκτική απέναντι στα άλλα έθνη και τις άλλες εθνοτικές ομάδες αλλά και πιο ανοιχτή στις ευρύτερες εξελίξεις που συμβαίνουν γύρω μας. Είναι στα χέρια της γενιάς αυτής – αλλά εν μέρει και στα δικά μας – να διαλέξει με ενήμερο και ορθολογικό τρόπο ποιον από τους διάφορους δρόμους που ανοίγονται μπροστά της θ' ακολουθήσει και πώς θα προσαρμοστεί στις προκλήσεις των σημερινών ιστορικών διαδικασιών, οι οποίες ήδη διαμορφώνουν νέους τύπους σχέσεων ανάμεσα στα άτομα, τις κοινότητες, τα εθνικά κράτη και τους υπερεθνικούς οργανισμούς και θεσμούς.

Χρονολόγιο

Έτος	Γεγονότα
1762	Ο Παΐσιος ο Χιλιανδαρινός γράφει τη σλαβοβουλγαρική του ιστορία, μέσω της οποίας καλεί ν' αναπτυχθεί η εθνική αυτεπίγνωση.
1768-1774	Ρωσο-οθωμανικός Πόλεμος. Η Ρωσία ενθαρρύνει την ελληνική εξέγερση (1770-1774).
1797	«Νέα Πολιτική Διοικήσεις των κατοίκων της Ρούμελης, της Μικράς Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας» του Ρήγα Βελεστινλή. Οι Γάλλοι καταλαμβάνουν τη Βενετία. Η Γαλλία και οι Αψβούργοι μοιράζονται τις ενετικές κτήσεις με τη Συνθήκη του Καμποφόρμιο. Οι Αψβούργοι καταλαμβάνουν τη Δαλματία, ενώ οι Γάλλοι αποκτούν τα Ιόνια Νησιά, τα οποία και διοικούν μέχρι το 1799.
1800-1807	«Ιόνιος Πολιτεία», κράτος υποτελές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Καταλαμβάνεται από τους Βρετανούς το 1807 και παραμένει βρετανικό προτεκτοράτο ως το 1864.
1804-1813	Πρώτη Σερβική Εξέγερση με ηγέτη τον Καραγεώργη. Οι Οθωμανοί την καταστέλλουν.
1805-1813	Μεγάλα τμήματα της Δαλματίας, της Κροατίας και της Σλοβενίας περιέρχονται στην εξουσία του Ναπολέοντα («Ιλλυρικές Επαρχίες»). Μετά την ήττα του επιστρέφονται στην Αυστρία και γίνονται επαρχίες της.
1806-1812	Ρωσο-οθωμανικός Πόλεμος. Η Ρωσία προσαρτά την ανατολική Μολδαβία (Βεσσαραβία) στη Συνθήκη Ειρήνης του Βουκουρεστίου.
1814	Δημιουργείται στην Οδησό η Φιλική Εταιρεία, με σκοπό την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Οθωμανούς.
1815	Δεύτερη Σερβική Εξέγερση με ηγέτη τον Μίλος Οβρένοβιτς. Τον Δεκέμβριο του 1815 ο σουλτάνος αναγνωρίζει τον Μίλος ως άρχοντα (κνιέζ) των Σέρβων στο πασαλίκι του Βελιγραδίου.
1821	Επανάσταση της Βλαχίας με ηγέτη τον Τυδώρ Βλαδιμηρέσκου. Η Ελληνική Επανάσταση ξεκινά με την εισβολή στη Μολδαβία ενός μικρού ελληνικού εκστρατευτικού σώματος με επικεφαλής τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Συνεχίζεται με εξέγερση στην Πελοπόννησο, η οποία εξαπλώνεται και σ' άλλες περιοχές.
1822	Η Πρώτη των Ελλήνων Εθνική Συνέλευσις στην Επίδαυρο κηρύσσει την ίδρυση της ελληνικής αβασίλευτης δημοκρατίας και ψηφίζει το πρώτο ελληνικό σύνταγμα.
1826	Ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ εξοντώνει τους γενίτσαρους και ανοίγει το δρόμο για την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.
1827	Η Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία υποστηρίζουν καθαρά τους επαναστατημένους Έλληνες. Ο συμμαχικός στόλος καταστρέφει τον οθωμανικό και τον αιγυπτιακό στόλο στο Ναυαρίνο.
1828-1829	Ρωσο-οθωμανικός πόλεμος. Οι Ρώσοι καταλαμβάνουν τη Βλαχία και τη Μολδαβία.
1829	Συνθήκη της Αδριανούπολης. Η Σερβία αναγνωρίζεται ως υποτελής ηγεμονία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με πρίγκιπα τον Μίλος Οβρένοβιτς. Η Βλαχία και η Μολδαβία παραμένουν υπό οθωμανική επικυριαρχία, αλλά τοποθετούνται υπό την προστασία της Ρωσίας.
1830	Πρωτόκολλο του Λονδίνου. Η Ελλάδα ανακηρύσσεται ανεξάρτητη μοναρχία, υπό την εγγύηση της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας.

Έτος	Γεγονότα
1831-1832	Η Βλαχία και η Μολδαβία υιοθετούν, υπό τη ρωσική επίβλεψη, τους Οργανικούς Κανονισμούς. Ο «συντηρητικός εκσυγχρονισμός» συντηρεί τη δύναμη των ηγεμόνων και των βογιάρων.
1832	Η Συνδιάσκεψη του Λονδίνου οριοθετεί τα σύνορα του ελληνικού κράτους και αποφασίζει να γίνει κληρονομικός βασιλιάς της Ελλάδας ο δευτερότοκος γιός του Λουδοβίκου Α΄ της Βαυαρίας, Όθων.
1834	Η πρωτεύουσα της Ελλάδας μεταφέρεται από το Ναύπλιο στην Αθήνα.
1835	Το σύνταγμα της Σερβίας (επικυρώνεται από τον σουλτάνο το 1838) περιορίζει την ισχύ του ηγεμόνα, προς όφελος της εκλεγμένης γερουσίας.
1837	Ιδρύονται στην Αθήνα το Πανεπιστήμιο και η Αρχαιολογική Εταιρεία.
1839	Εκδίδεται στο ανάκτορο του Γκιουλχανέ το διάταγμα του Χαττί Σερίφ: επίσημη έναρξη των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.
1841	Ιδρύεται η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας.
1843-1844	Η Ελλάδα γίνεται συνταγματική μοναρχία και εισάγεται το σχεδόν καθολικής ισχύος δικαίωμα ψήφου για τους άνδρες.
1830-1848	Περίοδος έντονων εθνικιστικών κινητοποιήσεων στην Αυστριακή Αυτοκρατορία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον αγώνα για επίσημη αναγνώριση των εθνικών γλωσσών. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η κροατική εθνική παλιγγενεσία (Ιλλυρικό Κίνημα) αγωνίζεται υπέρ της κροατικής γλώσσας και υπέρ της δημιουργίας μιας αυτόνομης Κροατίας μέσα στην Αυστριακή Αυτοκρατορία. Παράλληλα, στην Τρανσυλβανία οι Ρουμάνοι συγκρούονται με τους Ούγγρους· κάθε πλευρά υποστηρίζει τα δικά της εθνικά συμφέροντα.
1848-1849	Επαναστάσεις ξεσπούν σ' ολόκληρη την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της Αυστριακής Αυτοκρατορίας και των ρουμανικών ηγεμονιών. Τα αιτήματα των επαναστατών είναι πολιτικά, κοινωνικά κι εθνικά. Οι εθνικές διαιρέσεις γεννούν συγκρούσεις μεταξύ των ούγγρων, των κροατών και των ρουμάνων επαναστατών. Οι επαναστάσεις καταπνίγονται βίαια από τους Οθωμανούς και τους Αυστριακούς, οι οποίοι υποστηρίζονται από τη Ρωσία.
1850	Το Οικουμενικό Πατριαρχείο παραχωρεί την αυτοκεφαλία στην εκκλησία της Ελλάδας, η οποία είχε αυτοανακηρυχθεί αυτοκέφαλη από το 1833.
1852	Ο Δανιήλ Α΄ Πέτροβιτς (1851-1860) μεταμορφώνει το Μαυροβούνιο από επισκοπική σε κοσμική ηγεμονία κι εγκαινιάζει ένα πρόγραμμα εκσυγχρονισμού.
1853-1856	Κριμαϊκός Πόλεμος. Οι συνασπισμένες δυνάμεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Σαρδηνίας νικούν τη Ρωσία. Στη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, η Μολδαβία, η Βλαχία και η Σερβία τίθενται υπό τη συλλογική προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων.
1858	Συνδιάσκεψη των Παρισίων. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αναγνωρίζουν τη Μολδαβία και τη Βλαχία ως χωριστά κράτη, αλλά υπό την κοινή ονομασία «Ηνωμένες Ηγεμονίες».
1859	Διπλή εκλογή του Αλέξανδρου Ιωάννη Κούζα ως ηγεμόνα της Μολδαβίας και της Βλαχίας. Βαθμιαία θεσμική ενοποίηση των δυο ηγεμονιών ως το 1862. Ίδρυση του ρουμανικού κράτους.

Έτος	Γεγονότα
1860	Ιδρύεται το πανεπιστήμιο του Ιασίου (ακολουθεί, το 1864, το πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου).
1862	Επαναστατικό κίνημα και έξωση του Όθωνα από την Ελλάδα.
1863	Ο δανός πρίγκιπας Γεώργιος του Χολστάιν Ζόντερμπουργκ Γλύξμπουργκ εκλέγεται βασιλιάς των Ελλήνων και βασιλεύει από το 1863 ως το 1913. Σύμφωνα με το νέο σύνταγμα του 1864 οι υπήκοοι του ελληνικού στέμματος γίνονται πολίτες της ανεξάρτητης Ελλάδας. Τα Ιόνια Νησιά παραχωρούνται από τη Βρετανία στην Ελλάδα. Τεράστια εκκλησιαστικά κτήματα στη Ρουμανία παραχωρούνται σε λαϊκούς. Σύγκρουση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.
1866	Ο Αλέξανδρος Ιωάννης Κούζας αναγκάζεται να εγκαταλείψει το θρόνο. Ηγεμόνας της Ρουμανίας γίνεται ο γερμανός πρίγκιπας Κάρολος Χοεντζόλλερν – Σιγκμαρίνγκεν (1866-1914, βασιλιάς από το 1881). Το σύνταγμα του 1866 καθιερώνει τη συνταγματική μοναρχία κι εγγυάται στους πολίτες αστικά δικαιώματα κι ελευθερίες, αλλά εγκαθιδρύει ένα περιοριστικό τιμοκρατικό σύστημα ψηφοφορίας, το οποίο αναγνωρίζει το δικαίωμα ψήφου μόνο σε όσους έχουν περιουσία.
1867	Συμφωνία μεταξύ των Αυστριακών και των Ούγγρων για τη μετατροπή της Αυστριακής Αυτοκρατορίας στη διπλή μοναρχία που ονομάζεται Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία. Η Σλοβενία και η Μπουκοβίνα μένουν στην Αυστρία, ενώ η Τρανσυλβανία και η Κροατία ενσωματώνονται στο βασίλειο της Ουγγαρίας. Με ιδιαίτερη συμφωνία (1868) η Κροατία διατηρεί έναν ορισμένο βαθμό αυτονομίας μέσα στο πλαίσιο της Ουγγαρίας. Ωστόσο, ο ουγγρικός συγκεντρωτισμός και οι πολιτικές εξουγγρισμού που εφαρμόζονται, γεννούν κύματα έντονης δυσφορίας μεταξύ των Κροατών και των Ρουμάνων.
1866-1869, 1889	Κρητικές εξεγέρσεις με αίτημα τον σεβασμό των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων. Ωστόσο, απώτερος σκοπός τους είναι η ένωση του νησιού με την Ελλάδα.
1869	Η Βουλγαρική Επαναστατική Κεντρική Επιτροπή, με επικεφαλής τον Λιούμπεν Καραβέλωφ, ιδρύεται στη Ρουμανία.
1870	Ιδρύεται, με οθωμανικό διάταγμα, η Βουλγαρική Εξαρχία. Οι Βούλγαροι, μολονότι ακόμη δεν έχουν ανεξάρτητο κράτος, αποκτούν εκκλησιαστική οργάνωση χωριστή από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.
1872	Αντιεθνικιστική διακήρυξη της ιεράς συνόδου των πρωτογενών πατριαρχείων της Κωνσταντινούπολης, Αλεξανδρείας και Αντιοχείας. Η δημιουργία χωριστών εκκλησιών ανάλογα με την εθνικότητα των πιστών καταδικάζεται ως σχισματική.
1875	Η αντιοθωμανική εξέγερση στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη εγκαινιάζει την κρίση του Ανατολικού Ζητήματος του 1875-1878.
1876	Η βουλγαρική εξέγερση του Απρίλη καταστέλλεται με αγριότητα από τους Οθωμανούς. Η Σερβία και το Μαυροβούνιο κηρύσσουν πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά νικούνται. Οι εντεινόμενες διεθνείς πιέσεις και οι εσωτερικές αναταραχές οδηγούν τις οθωμανικές αρχές στη δημοσίευση του πρώτου οθωμανικού συντάγματος, το οποίο παραχωρεί πλήρη και ίσα δικαιώματα σε όλους τους οθωμανούς υπηκόους. Ταυτόχρονα, όμως, διακηρύσσει πως η αυτοκρατορία αποτελεί «μια αδιαίρετη ενότητα».

Έτος	Γεγονότα
1877	Η Κεντρική Επιτροπή Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων του Αλβανικού Λαού ιδρύεται στην Κωνσταντινούπολη. Η Ρωσία κηρύσσει τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και εισβάλλει στη Βουλγαρία. Η Ρουμανία κηρύσσει την ανεξαρτησία της και μπαίνει στον πόλεμο στο πλευρό των Ρώσων. Έπειτα από ισχυρή αντίσταση, ο οθωμανικός στρατός νικείται στη Μάχη της Πλέβνας.
1878	Ειρήνη μεταξύ Ρώσων και Οθωμανών με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (3 Μαρτίου). Έπειτα από παρέμβαση της Βρετανίας και της Αυστροουγγαρίας, νέα συνθήκη ειρήνης υπογράφεται στο Συνέδριο του Βερολίνου (1 ^η Ιουλίου). Η Ρουμανία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο αναγνωρίζονται ως ανεξάρτητα κράτη. Η Βουλγαρία διαιρείται στην υποτελή στον σουλτάνο ηγεμονία της Βουλγαρίας και στην αυτόνομη επαρχία της Ανατολικής Ρωμυλίας. Η Ρουμανία παίρνει τη Δοβρουτσά σε αντάλλαγμα της νότιας Βεσσαραβίας, η οποία παραχωρείται στη Ρωσία. Η Σερβία και το Μαυροβούνιο επίσης, εξασφαλίζουν κάποιες μέτριες έκτασης εδαφικές παραχωρήσεις. Η Βοσνία- Ερζεγοβίνη τίθεται υπό αυστροουγγρική διοίκηση. Με χωριστή οθωμανοβρετανική διάσκεψη η Κύπρος τίθεται υπό βρετανική διοίκηση, αλλά παραμένει υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου (4 ^η Ιουνίου του 1878). Ο σουλτάνος Αβδούλ Χαμήτ Β΄ (1876-1909) αναστέλλει την ισχύ του συντάγματος τον Δεκέμβριο, διαλύει το οθωμανικό κοινοβούλιο κι εγκαινιάζει μια περίοδο αυταρχικής διακυβέρνησης που διαρκεί ως το 1909. Ο αλβανικός Σύνδεσμος της Πριζρένης διατυπώνει το εθνικό του πρόγραμμα.
1879	Το Σύνταγμα του Τιρνόβου, στη Βουλγαρία, εγκαθιδρύει μια συνταγματική μοναρχία. Πρώτος ηγεμόνας ορίζεται ο Αλέξανδρος Μπάπτενμπεργκ (1879-1886).
1880	Ιδρύεται η Εθνική Τράπεζα της Ρουμανίας.
1881	Η Θεσσαλία και, από την Ήπειρο, η περιοχή της Άρτας παραχωρούνται από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Ελλάδα, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βερολίνου.
1885	Η Ανατολική Ρωμυλία ενώνεται με την ηγεμονία της Βουλγαρίας. Η προσπάθεια της Σερβίας να εξασφαλίσει εδαφικό αντιστάθμισμα αποτυχαίνει μετά την ήττα της στον Σερβοβουλγαρικό Πόλεμο του 1885-1886.
1886	Πολιτική κρίση στη Βουλγαρία. Ο ηγεμόνας Αλέξανδρος Μπάπτενμπεργκ εγκαταλείπει το θρόνο. Η Ρωσία διακόπτει τις διπλωματικές σχέσεις με τη Βουλγαρία.
1887	Οι Βούλγαροι εκλέγουν ηγεμόνα τους τον Φερδινάνδο της Σάξης - Κοβούργης - Γόθης (1887-1918).
1893	Δημιουργία της ΕΜΕΟ (Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης).
1896	Πρώτοι διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα.
1897	Η Ελλάδα ηττάται στον ελληνοτουρκικό πόλεμο.
1898	Η Κρήτη γίνεται ημιαυτόνομο κράτος, υποτελές στον σουλτάνο. Ο πρίγκιπας Γεώργιος της Ελλάδας διορίζεται ύπατος αρμοστής της.
1903	Πραξικόπημα στη Σερβία. Ο Αλέξανδρος Α΄ Οβρένοβιτς δολοφονείται μαζί με την οικογένειά του. Βασιλιάς αναγορεύεται ο Πέτρος Α΄ Καραγεώργεβιτς (1903-1921). Στη Μακεδονία, η εξέγερση του Ίλιντεν καταστέλλεται από τους Οθωμανούς.
1907	Σοβαρή αγροτική εξέγερση στη Ρουμανία.

Έτος	Γεγονότα
1908	Επανάσταση των Νεοτούρκων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επαναφέρεται το Σύνταγμα του 1876 και οργανώνονται εκλογές για το οθωμανικό κοινοβούλιο. Η Βουλγαρία ανακηρύσσει την ανεξαρτησία της. Η Αυστροουγγαρία προσαρτά τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη («Βοσνιακή Κρίση» με τη Σερβία και τη Ρωσία).
1911-1912	Ιταλο-οθωμανικός Πόλεμος. Η Ιταλία κατακτά τα Δωδεκάνησα (καθώς και τη Λιβύη).
1912	Αλβανική εξέγερση. Οργανωτές της ο Ισμαήλ Κεμάλ και ο Λουίτζι Γκουρακούκι.
1912-1913	Βαλκανικοί Πόλεμοι. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία χάνει το μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών της κτήσεις, οι οποίες προσαρτούνται στη Βουλγαρία, τη Σερβία, την Ελλάδα και το Μαυροβούνιο. Η Αλβανία ανακηρύσσει την ανεξαρτησία της (28 Νοεμβρίου 1912). Η Μακεδονία μοιράζεται ανάμεσα στη Βουλγαρία, τη Σερβία και την Ελλάδα. Η Ρουμανία προσαρτά τη νότια Δοβρουτσά, η οποία ανήκε ως τότε στη Βουλγαρία.
1914	Ο πρίγκιπας Γουλιέλμος της Βηντ δέχεται το θρόνο της Αλβανίας, τον οποίο του προσφέρουν οι Μεγάλες Δυνάμεις.
1914-1918	Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Αφορμή του, η δολοφονία του αυστριακού διαδόχου αρχιδούκα Φερδινάνδου στο Σεράγεβο, από σέρβους εθνικιστές. Με εξαίρεση την Αλβανία, η οποία μολταυτά καταλαμβάνεται, όλα τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παίρνουν μέρος στον πόλεμο: η Αυστροουγγαρία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία (από το 1914) και η Βουλγαρία (από το 1915) ανήκουν στις Κεντρικές Δυνάμεις· η Σερβία και το Μαυροβούνιο (από το 1914), η Ρουμανία (από το 1916) και η Ελλάδα (από το 1917, παρά την αντίθεση του βασιλιά Κωνσταντίνου) στο πλευρό της Αντάντ.
1915	Αρχίζει ο βίαιος εκτοπισμός όλων των Αρμενίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Απρίλιος). Στις 6 Οκτωβρίου 1915, ο λόρδος Βίνσεντ Μπράις, μιλώντας στη Βουλή των Λόρδων, είπε ότι εκτιμούνταν πως «περίπου 800.000» Αρμένιοι είχαν σφαγιαστεί ως τότε στη διάρκεια αυτής της διαδικασίας. Έκτοτε το ζήτημα της γενοκτονίας των Αρμενίων αποτέλεσε θέμα οξύτατων διαμαχών, ιδιαίτερα στην Τουρκία.
1917	Η σερβική κυβέρνηση και η Κροατική Κυβερνητική Επιτροπή του Λονδίνου (κυρίως εμιγκρέδες) συμφωνούν, στη Διακήρυξη της Κερκύρας, να οικοδομήσουν από κοινού το γιουγκοσλαβικό κράτος.
1917-1918	Στο πλαίσιο της Ρωσικής Επανάστασης μια αβασιλευτή δημοκρατία ανακηρύσσεται στη Βεσσαραβία· στη συνέχεια η εθνοσυνέλευσή της ψηφίζει την ένωση με τη Ρουμανία (27 Μαρτίου του 1918).
1918	Οι Κεντρικές Δυνάμεις καταρρέουν. Η Βουλγαρία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία παραδίδονται. Η Αυστροουγγαρία διαλύεται. Οι Σλοβένοι και οι Κροάτες ενώνονται με τους Σέρβους στο Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (το οποίο το 1929 μετονομάζεται σε Γιουγκοσλαβία). Οι Ρουμάνοι της Τρανσυλβανίας και της Μπουκοβίνας ενώνονται με τη Ρουμανία.
1919-1920	Συνδιάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων. Τα νέα σύνορα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη εδραιώνονται με τις συνθήκες του Σαιν Ζερμαιν (με την Αυστρία), του Νείγυ (με τη Βουλγαρία) και του Τριανόν (με την Ουγγαρία). Το Μπανάτο μοιράζεται ανάμεσα στη Ρουμανία και το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων.

Έτος	Γεγονότα
1919-1920	Η Δυτική Θράκη παραχωρείται από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία και αργότερα η Βουλγαρία και η Τουρκία, υποχρεώνονται να υπογράψουν ειδικές συνθήκες για την προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων οι οποίες βρίσκονται μέσα στα σύνορά τους.
1919	Ελληνική εκστρατεία στη δυτική Μικρά Ασία (Σμύρνη) με εντολή της Γαλλίας, της Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών ως αντίβαρο στην επέκταση της Ιταλίας στην ίδια περιοχή. Οι Κούρδοι και οι Αρμένιοι προσπαθούν να ιδρύσουν τα εθνικά τους κράτη. Στη Μικρά Ασία ξεκινά η τουρκική εθνική αντίσταση, με ηγέτη τον Μουσταφά Κεμάλ Πασά (ο οποίος αργότερα ονομάζεται Ατατούρκ).
1920	Συνθήκη Ειρήνης των Σεβρών. Ο σουλτάνος Μωάμεθ ΣΤ΄ δέχεται τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: οι αραβικές χώρες, η Αρμενία και η Θράκη χάνονται· στη Σμύρνη προβλέπεται να οργανωθεί δημοψήφισμα έπειτα από πέντε χρόνια ελληνικής διοίκησης· στο Κουρδιστάν δίνεται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης· αναγνωρίζονται σφαίρες επιρροής της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας στη Μικρά Ασία. Οι τούρκοι εθνικιστές, αρνούνται να δεχτούν αυτή τη συνθήκη και συντρίβουν τους Αρμένιους και τους Κούρδους.
1922	Ο τουρκικός στρατός του Κεμάλ Ατατούρκ νικά τον ελληνικό στρατό. Οι μονάδες του καταλαμβάνουν τη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη και την ανατολική Θράκη.
1923	Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης. Υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κι επίσημη ανακήρυξη της Τουρκικής Δημοκρατίας. Σφαγή Σταμπολίσκου και αγροτιστών στη Βουλγαρία.
1924	Κατάργηση της μοναρχίας στην Ελλάδα και ανακήρυξη της Δεύτερης Ελληνικής Δημοκρατίας.
1928	Ο κροάτης πολιτικός ηγέτης Στέπαν Ράντιτς δολοφονείται κατά τη διάρκεια συνεδρίασης της Γιουγκοσλαβικής βουλής, από έναν σέρβο εθνικιστή βουλευτή από το Μαυροβούνιο.
1929	Κραχ στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Παγκόσμια ύφεση και οικονομική κρίση. Οι βαλκανικές οικονομίες αναδιπλώνονται στις δικές τους πλουτοπαραγωγικές πηγές και σε ένα σύστημα μεγαλύτερου κρατικού παρεμβατισμού.
1934	Δολοφονείται στη Μασσαλία ο Αλέξανδρος της Γιουγκοσλαβίας μαζί με τον γάλλο υπουργό Εξωτερικών Λουί Μπαρτού από ένα μέλος της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ) με την αρωγή των κροατών εθνικιστών <i>Ουστάσι</i> .
1939	Η Ιταλία καταλαμβάνει την Αλβανία.
1939-1945	Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Ρουμανία χάνει τη Βεσσαραβία και τη βόρεια Μπουκοβίνα, οι οποίες παραχωρούνται στη Σοβιετική Ένωση και τη νότια Δοβρουτσά που δίνεται στη Βουλγαρία. Η βόρεια Τρανσυλβανία επιστρέφει στην Ουγγαρία, αλλά ξαναδίνεται στη Ρουμανία το 1944. Το 1941 η Γιουγκοσλαβία και η Ελλάδα καταλαμβάνονται από τις δυνάμεις του Άξονα. Δημιουργείται το «Ανεξάρτητο Κροατικό Κράτος», ένα φασιστικό κράτος - ανδρείκελο του Άξονα στις περιοχές της Κροατίας και της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης (ως το 1945).

Έτος	Γεγονότα
1939-1945	Αντάρτικα κινήματα στη Γιουγκοσλαβία, την Ελλάδα και την Αλβανία. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία συμμαχούν με τις δυνάμεις του Άξονα εναντίον των Συμμάχων και το 1944 καταλαμβάνονται από τον σοβιετικό στρατό. Στο τέλος του πολέμου η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία περνούν στον έλεγχο των κομμουνιστών, ενώ η Ελλάδα και η Τουρκία όχι.
1943-1946	Η Γιουγκοσλαβία αναδιοργανώνεται ως ομοσπονδία έξι αυτόνομων δημοκρατιών (Βοσνία- Ερζεγοβίνη, Κροατία, Μακεδονία, Μαυροβούνιο, Σερβία και Κροατία) και δυο αυτόνομων περιοχών (Κόσοβο και Βοϊβοδίνα, που αποτελούν τμήματα της Σερβίας και οι δυο). Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1946 δημιουργείται μια πολύ ισχυρή κεντρική ηγεσία, η οποία ενισχύεται ακόμη περισσότερο από τον ζωτικό ρόλο που διαδραματίζει το συγκεντρωτικό Γιουγκοσλαβικό Κομμουνιστικό Κόμμα (από το 1952, Σύνδεσμος Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας).
1946-1949	Ελληνικός Εμφύλιος.
1950	Ανεπίσημο δημοψήφισμα των Ελληνοκυπρίων ζητά την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Οι Βρετανοί αρνούνται.
1955	Έναρξη του ένοπλου αντιβρετανικού αγώνα στην Κύπρο (Απρίλιος). Μεγάλες καταστροφές ελληνικών περιουσιών από οργανωμένους όχλους στην Κωνσταντινούπολη (Σεπτέμβριος).
1958	Σοβαρές διακοινοτικές ταραχές στην Κύπρο.
1959	Συμφωνίες μεταξύ Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας για την ίδρυση ενός ανεξάρτητου κράτους στην Κύπρο, όπου θα συμβιώνουν Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι.
1960	Ίδρυση της ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Κύπρου.
1963	Νέο ομοσπονδιακό σύνταγμα στη Γιουγκοσλαβία. Παραχωρούνται αυξημένες αρμοδιότητες στις αυτόνομες δημοκρατίες και διαχωρίζονται τα κρατικά από τα κομματικά αξιώματα. Η σχετική φιλελευθεροποίηση και η ενίσχυση των κρατικών αξιωματούχων επιτρέπουν μια άνοδο του εθνικισμού, ιδίως στο Κόσοβο και την Κροατία («Κροατική άνοιξη»), την οποία ο Τίτο καταστέλλει το 1972. Διακοινοτικές ταραχές στην Κύπρο οδηγούν στην αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από την κυβέρνηση.
1967	Δικτατορία των συνταγματαρχών («χούντα») στην Ελλάδα.
1974	Νέο γιουγκοσλαβικό σύνταγμα παραχωρεί μεγαλύτερη αυτονομία στις δημοκρατίες. Η ελληνική «χούντα» οργανώνει πραξικόπημα στην Κύπρο με σκοπό την ένωση με την Ελλάδα. Τουρκικά στρατεύματα καταλαμβάνουν τη βόρεια Κύπρο. Αποκαθίσταται η δημοκρατία στην Ελλάδα.
1980	Θάνατος του Τίτο. Η γιουγκοσλαβική οικονομία παίρνει την κατιούσα. Παρά το σύστημα της εκ περιτροπής άσκησης της γιουγκοσλαβικής προεδρίας από μέλη των διάφορων δημοκρατιών, η νομιμοποίηση των ομοσπονδιακών θεσμών βαθμιαία μειώνεται.
1981	Η Ελλάδα γίνεται μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.
1983	Αυτοανακηρύσσεται ανεξάρτητο κράτος η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου», η οποία αναγνωρίζεται μόνον από την Τουρκία. Η πράξη αυτή καταδικάζεται ως άκυρη με απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Έτος	Γεγονότα
1987	Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς αναλαμβάνει την κυβέρνηση στη Σερβία.
1989	Πτώση του κομμουνισμού στην Ανατολική Ευρώπη. Νέα ανεξάρτητα εθνικά κράτη ιδρύονται: Η Σλοβενία και η Κροατία (το 1991), η Βοσνία - Ερζεγοβίνη, η ΠΓΔ της Μακεδονίας και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (δηλαδή, η Σερβία και το Μαυροβούνιο) το 1992.
1991	Μετάβαση της Αλβανίας σε πολυκομματικό πολιτικό σύστημα. Διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Η Βεσσαραβία γίνεται ανεξάρτητη (Δημοκρατία της Μολδαβίας).
1991-1995	Πόλεμος μεταξύ Σέρβων και Κροατών στην Κροατία.
1991	Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναδιοργανώνεται και μετονομάζεται σε Ευρωπαϊκή Ένωση με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.
1992-1995	Πόλεμος στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, με ισχυρή ανάμειξη του γιουγκοσλαβικού στρατού κι αργότερα της Σερβίας.
1994-1999	Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφασίζει να ξεκινήσει συνομιλίες για την ένταξη των μετακομμουνιστικών χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.
1995	Συμφωνίες του Ντέπτον και του Παρισίου για τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη.
1996	Ρουμανο - ουγγρική συνθήκη με την οποία βελτιώνονται οι σχέσεις τόσο μεταξύ των δυο κρατών όσο και μεταξύ των δυο εθνοτικών ομάδων.
1998	Πόλεμος του Κοσόβου, μεταξύ του Αλβανικού Στρατού για την Απελευθέρωση του Κοσόβου και του γιουγκοσλαβικού στρατού.
1999	Πόλεμος του ΝΑΤΟ εναντίον της Γιουγκοσλαβίας. Ο πρόεδρος Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς αναγκάζεται να παραδώσει το Κόσοβο, το οποίο ανατίθεται στη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών.
2000	Επιτυχημένη επανάσταση στη Γιουγκοσλαβία εναντίον του καθεστώτος του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Αρχίζει η μετάβαση προς ένα δημοκρατικό πολιτικό σύστημα.
2000-2001	Εθνοτικές συγκρούσεις στην ΠΓΔ της Μακεδονίας. Με μεσολάβηση των Ηνωμένων Εθνών, του Συμφώνου για τη Σταθερότητα και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφωνείται να τερματιστεί ο πόλεμος και αλλάζει το σύνταγμα, περιλαμβάνοντας ρήτρες οι οποίες προστατεύουν τα δικαιώματα των Αλβανών (2001).
2002	Συμφωνία μεταξύ Σερβίας και Μαυροβουνίου, η οποία προβλέπει την προσωρινή συνέχιση της ομοσπονδίας μεταξύ τους, με δυνατότητα διάλυσής της έπειτα από τρία χρόνια.
2003	Αρχίζει η ελεύθερη επικοινωνία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο, για πρώτη φορά μετά το 1974, χάρη στο άνοιγμα της Πράσινης Γραμμής που τους χώριζε.
2004	Δημοψήφισμα στην Κύπρο για το Σχέδιο Άνναν για την επανένωση του νησιού. Οι Τουρκοκύπριοι το δέχονται, αλλά οι Ελληνοκύπριοι το απορρίπτουν. Η Σλοβενία και η Κύπρος (στην πράξη, εκείνα τα εδάφη της που τελούν υπό ελληνοκυπριακό έλεγχο) γίνονται μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προγραμματίζεται η ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας το 2007. Αρχίζουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κροατία.

Χάρτης 1: Η ανάπτυξη των νεότερων βαλκανικών κρατών (1804-1862)

